

OCENY I OMÓWIENIA

Andrzej Podraza (red.), *European Union Policy towards Ukraine: Partnership or Membership?*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2006, ss. 135.

Rozszerzenie z roku 2004 postawiło przed Unią Europejską konieczność sformułowania na nowo swojej polityki wobec państw sąsiadujących z nią, składającą się z 25 państw członkowskich. Po pierwsze, było to związane z ukształtowaniem na nowo granicy zewnętrznej Unii, a po drugie z potrzebą uwzględnienia interesów nowych państw członkowskich w kwestii prowadzenia ich polityki zagranicznej w stosunku do najbliższego otoczenia.

Z punktu widzenia Polski bez wątpienia najważniejsza jest polityka wschodnia UE. To polska granica wschodnia jest w przeważającej większości wschodnią granicą UE, więc na naszym państwie ciąży szczególnie obowiązek reprezentowania interesów naszych wschodnich sąsiadów o aspiracjach euro-atlantycznych. W obecnej rzeczywistości politycznej sprowadza się to do zwrócenia specjalnej uwagi na Ukrainę.

Wydawnictwo w języku angielskim, pod red. Andrzeja Podrazy jest efektem projektu współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej, zrealizowanego we współpracy pomiędzy Katolickim Uniwersytetem Jana Pawła II w Lublinie i Państwowym Uniwersytetem Iwana Franko ze Lwowa. Tematyka książki koncentruje się wokół problemu miejsca Ukrainy w polityce Unii Europejskiej, a także ewentualnego miejsca Ukrainy w integrującej się wspólnocie euroatlantyckiej.

Andrzej Podraza w artykule pt. *Development Prospects for the European Union in the Context of Deepening and Widening of European Integration*, otwierającym omawianą pracę, koncentruje się na możliwości rozszerzenia Unii Europejskiej w przyszłości, czyli także potencjalnie o Ukrainę. Generalnie problem powiększania składu członkowskiego UE rozpatrywany jest w kontekście innego trendu procesu integracji, jakim jest jej pogłębianie. Kluczowym pytaniem pozostaje możliwość wstąpienia do Unii nowych państw (poszerzenia integracji) w perspektywie zatrzymania procesu reform traktatowych, mających na celu zwiększenie efektywności wewnętrznego funkcjonowania Unii powiązanego z zacieśnianiem współpracy w jej ramach (pogłębiania integracji). Autor wskazuje na zanikanie ważnego czynnika motywującego ostatnie rozszerzenia, jakim była próba historycznej reunifikacji kontynentu na rzecz czynników o charakterze czysto społeczno-ekonomicznym. Bardzo cenną uwagą jest także dostrzeżenie powiązania sprzeciwu społeczeństw państw członkowskich w zakresie reform traktatowych z ich oponowaniem w zakresie rozszerzania Unii na nowe państwa.

Kolejny artykuł pt. *Eastern Policy of European Union*, autorstwa Bogdana Koszela, jest analizą polityki Unii Europejskiej od upadku muru berlińskiego w stosunku do jej sąsiadów z Europy Wschodniej. Punktem wyjścia jest analiza sytuacji, która powstała na tym obszarze po upadku ZSRR, oraz prób wypełnienia owej próżni politycznej przede wszystkim przez Rosję. Kolejnym elementem artykułu jest przedstawienie programów pomocowych skierowanych do członków Wspólnoty Niepodległych Państw, a także umowy podpisanej z Federacją Rosyjską w roku 1994, która weszła jednak w życie dopiero w roku 1998. Kolejnym krokiem były wydawane przez Unię wspólne strategie, jako instrument II filaru. Z trzech przyjętych do tej pory dwie dotyczyły wschodnich sąsiadów UE, tj. Rosji i Ukrainy. Następnym elementem jest zapoczątkowanie przez UE Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, jako propozycji powiązania otoczenia UE z państwami, które staną się jej sąsiadami po rozszerzeniu. Jako główny cel działań podejmowanych przez UE od początku transformacji systemowej na obszarze państwa byłego ZSRR, Autor wskazuje próbę budowy przez Unię strefy stabilnej demokracji i gospodarki ryn-

kowej w otoczeniu UE. Jednakże tego typu podejście poniosło porażkę. Obecnie nie możemy mówić o spójnej polityce wschodniej UE, ale zasadniczo o prowadzeniu przez niemal każde państwo UE swojej polityki wschodniej, co szczególnie w przypadku Rosji jest skrzyżnie wykorzystywane do realizacji jej własnych interesów w kontaktach z UE. Europejska Polityka Sąsiedztwa miała być odpowiedzią na problemy związane z niespójnością wcześniejszych działań Unii oraz konsekwencjami rozszerzenia. Konkludując Autor stwierdza, że generalnym problemem polityki wschodniej UE, jest skoncentrowanie się na Rosji, z drugorzędnym traktowaniem pozostałych sąsiadów UE.

Ciekawe spojrzenie na pojmowanie pojęcia „państwowości” i suwerenności przynosi artykuł Katlijn Malfiet pt. *Concepts of „Statehood” on the European Scene: A Turnig of the Plot?* Zgodnie z poglądami Autora, pojmowanie suwerenności w państwach UE oraz w Rosji i na Ukrainie jest odmienne, co posiada określone konsekwencje dla działań podejmowanych przez te podmioty i ich wzajemnych stosunków. Zgodnie z tezą Autorki, w coraz bardziej zintegrowanym świecie istnieje konieczność zaakceptowania suwerenności dzielonej albo ograniczonej, co udało się chociażby państwom członkowskim UE. W przypadku Rosji i Ukrainy brak jest akceptacji pojęcia suwerenności w tym znaczeniu, a jednocześnie państwa te trapione są przez wielorakie konflikty wewnętrzne. Jednakże nie istnieją tego typu rozwiązania na skalę światową, które umożliwiłyby rozwiązywanie tego typu konfliktów.

Artykuł Andrzeja Dumaty *Polish Foreign Policy after 1989 – An Attempt of the Balance*, jest udaną próbą ukazania swoistego dylematu polskiej polityki zagranicznej po okresie przełomu politycznego w Polsce, jakim było takie prowadzenie polityki zagranicznej w stosunku do wspólnoty transatlantyckiej, które w jak najmniejszym stopniu utrudni współpracę ze wschodnimi sąsiadami Polski. Autor słusznie zwraca uwagę na problem, który uwydatnił się szczególnie w ostatnich latach – odbiór przez zachodnioeuropejskich partnerów Polski, jej polityki w stosunku do Stanów Zjednoczonych Ameryki. Powoduje to pewne konflikty między Polską a częścią państw UE, które w odmienny sposób postrzegają rolę USA w systemie międzynarodowym. Okres po 1989 roku to czas odbudowy niezależnej polityki zagranicznej Polski, próba odbudowy swojej pozycji w regionie, podejmowanie przy współpracy z partnerami działań o charakterze globalnym, ale przede wszystkim zapewnienie bezpieczeństwa militarnego i gospodarczego naszego kraju. Podejmowanie wspomnianych działań jest związane z podleganiem polskiej polityki zagranicznej dwóm procesom: europeizacji i globalizacji.

Artykuł *European Public Opinion on the Enlargement of the European Union* autorstwa Roberta Szweda podejmuje bardzo ważny i jednocześnie drażliwy temat poparcia rozszerzenia Unii Europejskiej wśród jej obywateli. W kontekście Polski oraz celów jej polityki zagranicznej najważniejsza jest postawa obywateli UE wobec ewentualnego wstąpienia Ukrainy do UE. W artykule prezentowane są także badania określające otwartość społeczeństw państw Europy Zachodniej na integrację z państwami ze Wschodniej Europy. W pierwszej części Autor odwołuje się w sposób ogólny do historii prowadzenia badań opinii publicznej oraz ich wpływu na funkcjonowanie demokracji przedstawicielskiej. Wyjściowe badania prezentują wiedzę samych obywateli UE o obecnych państwach członkowskich. Niestety nie jest ona najlepsza, jednocześnie jest to połączone ze stwierdzeniem ponad 2/3 obywateli UE, iż nie otrzymali oni wystarczającej wiedzy o rozszerzeniach Unii. Jeszcze słabiej wypada wiedza obywateli UE na temat EPS, tylko około 20% czuje się z nią zaznajomionych. Co ważne, generalnie ponad połowa obywateli UE uważa rozszerzenie UE za dobrą rzecz, jednak ocena rozszerzenia jest lepsza w nowych państwach członkowskich, niż w „starej piętnastce”. Odnosząc się bezpośrednio do Ukrainy, poparcie dla wstąpienia tego państwa do UE jest stosunkowo wysokie. Jednakże dodatkowo obywatele UE mają świadomość problemów, które to państwo musiałoby rozwiązać przed ewentualną akcesją do UE.

Natalia Antoniuk w artykule *Euro-Atlantic Integration of Ukraine: State an Implementation Problems* zajmuje się problemami związanymi z integracją Ukrainy z Unią Europejską i, co jest

kluczowe, działaniami podejmowanymi przez władze ukraińskie w kierunku zbliżania do standardów UE. Podobnie jest z samym pojmowaniem wstąpienia Ukrainy do UE. Władze ukraińskie uważają, że to integracja z UE umożliwi im reformę państwa i gospodarki, natomiast w opinii przedstawicieli UE dopiero Ukraina po takich reformach będzie mogła myśleć o staniu się członkiem UE. Należy przyznać rację Natali Antoniuk, gdy stwierdza, że szczególnie państwa Europy Środkowo-Wschodniej nie dostrzegają w Ukrainie partnera do zdobywania rynków wschodnich graniczących z tym państwem. Oddzielną kwestią jest problem integracji Ukrainy z NATO. Już na obecną chwilę jest to przedsięwzięcie opłacalne dla obu stron, ze względów politycznych, geopolitycznych i militarnych. Jednakże sytuacja wewnętrzna na Ukrainie i sama niepewność państw członkowskich do przyszłości NATO powodują, że obecnie jest to niemożliwe. Autorka na koniec konkluduje, iż integracja Ukrainy ze strukturami Euroatlantyckimi poprzez przyjmowanie zachodnich standardów demokracji, rządów prawa oraz gospodarki rynkowej, będzie najlepszym gwarantem rozwoju państwa ukraińskiego.

Ostatni artykuł tego zbioru *The Transformation of Foreign Trade Structure of Ukraine under the conditions of Integration into the European Union*, którego autorem jest Ihor Hrabynskiy, prezentuje zmiany w strukturze stosunków handlowych Ukrainy po odzyskaniu niepodległości w roku 1991. Dane statystyczne przytaczane przez Autora wyraźnie wskazują na coraz bardziej prozachodnią orientację gospodarki Ukrainy. Jeśli chodzi o kontakty handlowe z państwami Wspólnoty Niepodległych Państw, to ujemny bilans handlowy wiąże się z dużym udziałem surowców energetycznych w imporcie z Rosji i Turkmenistanu. Z punktu widzenia udziału produktów wysokoprzetworzonych w ukraińskim eksporcie, jest to procent stosunkowo niski, co wskazuje na niski poziom zaawansowania technologicznego gospodarki ukraińskiej. Zgodnie z tezą Autora zmiana sytuacji jest możliwa tylko poprzez zacieśnianie kontaktów gospodarczych Ukrainy z UE, gdyż państwa związane z nią gospodarczo przed rokiem 1991 nie mogą być dostarczycielem najnowocześniejszych technologii, które umożliwią zmodernizowanie ekonomii Ukrainy.

Publikacja pod redakcją Andrzeja Podrazy jest bardzo istotnym wkładem w rozumienie stosunków UE–Ukraina i wpływu na nie polityki prowadzonej przez polski rząd. Szczególnie wydanie efektów badań naukowych z tego obszaru w języku angielskim, umożliwi ich rozpowszechnienie w środowisku naukowym całej Europy oraz wśród polityków i urzędników zajmujących się integracją Ukrainy ze strukturami euroatlantyckimi. Książka zawiera artykuły, które dotyczą różnorodnych sfer kontaktów między UE i NATO oraz Polską i Ukrainą, tj. gospodarki, polityki, społeczeństwa i bezpieczeństwa. Jednocześnie jest to analiza wydarzeń przeszłych, często z próbami poczynienia pewnych założeń czy wskazówek dla nadchodzącej przyszłości.

ADAM JASKULSKI

Poznań

Janusz Józef Węc, *Spór o kształt instytucjonalny Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej 1950–2005. Między ideą ponadnarodowości a współpracą międzyrządową. Analiza politologiczna*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2006, ss. 574.

Integracja europejska od swoich początków to ścieranie wielu przeciwstawnych elementów. Jednym z zasadniczych sporów pomiędzy państwami członkowskimi, wzmocnionym przez działanie instytucji i organów Wspólnot Europejskich/Unii Europejskiej (WE/UE), jest konflikt idei ponadnarodowości (zwanej także: supranarodowością czy ponadpaństwowością) z mię-